

HARJU+ELU

Eesti Vabariik 100 ehk Pätsile külla

Autor: Ülo Russak · Avaldatud: 23. veebruar 2017

Käisin nädala alguses külas Konstantin Pätsil. Loomulikult muuseumis – sinna ma arvasin ennast vähemalt minevat peale mittetulundusühingult Konstantin Pätsi Muuseum kutse saamist. Muuseum ise asub Saue valla territooriumil Hüüru mõisa tagatoas. Vähemalt tuli sinna minna läbi mitme pisikese, erinevat kila-kola täis kambri. Ütlema tagi selge, et nende kambrite eesmärgiks ei olnud mitte külalisi vastu võtta, ammugi meie riigi ühe rajaja juurde juhtida. Mis aga kõige kummalisem – mitte keegi seal mõisas ei teadnud, mis seos oli kunagi pätsil Hüüru mõisaga olnud – oli ta seal mõisnikuks või hoopis kutsariks või kupjaks?

Huvitav, kas riigivanem ise teadis oma seost selle mõisaga? Head inimesed ütlesid seal ainult: kuskile tuli ju presidendi säilinud varanatuke – töölaud, raamatukapp ja kummut, natuke raamatuid – panna ja Hüüru mõisas oli hea kuiv koht, vähemalt katus peab vett. Ja see on ainuke teadaolev muuseum, mis meie riigi rajajale mittetulundusühingu poolt esitletakse.

Üks muuseum olla veel. Venemaal Tveri oblastis väikeses Buraševo külas. Ajakirjanikuna ma igale poole pole jõudnud, küll oskas pajatada Pätsi muuseumi 81-aastane ergas tegevjuht Elle Lees, et muuseumi peab sealse koolimaja ühes klassiruumis endine KGBlane, kes kunagi Konstantin Pätsi valvas ja nüüdki veel kadunud presidendist kasu tahab – hea on ju ülemustele öelda, et tuleb sõita Eestisse (sic! Euroopa), ehk leidub just Eestis muuseumi kogude täiendust. Kogu see lugu oleks ju naljakas, kui ta nii haledalt meie riigi ajalugu ja seega meie kõigi saatust ei puudutaks.

Kaljulaid: „ei“ Pätsile

Ümberringi käib äge sõnasõda plaani üle püstitada vabariigi sajandaks aastapäevaks president Konstantin Pätsi monument. Eesti Muinsuskaitse Seltsi (EMS) eestvedamisel esitasid 18. jaanuaril 2016 Eesti Lipu Selts, MTÜ Konstantin Pätsi Muuseum, Jaan Tõnissoni Selts, Kindral Johan Laidoneri Selts, Jaan Poska Fond ning korp! Fraternalitas Estica riigikogu juhatusele pöördumise, milles tegid ettepaneku rajada riigi sajandaks sünnipäevaks Toompea lossi kõrvale Kubernerite aeda mälestusmärk Eesti Vabariigi väljakuulutatjale ja esimesele valitsusjuhile Konstantin Pätsile.

On neid, kes toetavad Konstantin Pätsi mälestusmärgi rajamist Kubernerite aeda, leidub ka neid, kes leiavad, et Pätsi monument Toompeale ei sobi. Palju on ka neid, kes ei toeta üldse Pätsile mälestusmärgi rajamist, olenemata sellest, kus see olema saab. Ka president Kersti Kaljulaid teatas ametlikult – tulgu ausammas Konstantin Pätsile kuhu tahes, tema avamisele ei lähe.

President annab sõna, president võtab – ka kirikusse, oma presidendiks õnnistamise tseremooniale Kaljulaid ei läinud. Peale avalikkuse survet on ta aga vabariigi aastapäeval kirikus kohal. Kaarli kiriku asemel küll Toomkirikus. Miks ei peaks siis sedamoodi minema Pätsi ausamba avamisega. Seda enam, et Euroopat näinud ja laia silmaringiga inimesena president Kaljulaid teab, kuidas on teistes sarnase saatusega riikides oma suurmeestega käitunud.

Läti Päts ja leedukate Smetona

Kārlis Ulmanis on vaieldamatult üks kõige vastuolulisemaid poliitikuid maailmasõdade vahelise Läti ajaloos. Vaatamata sellele püstitati taasiseseisvunud Lätis eraannetuste tulemusel Ulmanisele kolm mälestussammast: 2003. aastal Riia südamesse, 2010. aastal tema kodukohta Dobeles lähedal ja 2014. aastal Valka. Ka Ulmanise mälestuse jäädvustamine ei möödunud sõnasõjata. Räägiti sellest, et tema Talurahvaliiduga seotud firmad olid subsideeritud Nõukogude Liidu poolt; et tema ja ta kaasosaliste 1934. aasta mais teostatud riigipöörde tulemusel likvideeriti Lätis demokraatia; et ta oli alistunud Nõukogude Liidule, okupatsioon sai legaliseeritud. Köneldi täpselt nagu Pätsist.

Ka Antanas Smetona on sama vastuoluline poliitik Leedu ajaloos nagu Päts meil ja Ulmanis lätlastel. 2015. aasta augustis võttis Leedu valitsus vastu otsuse abinõudest ja üritustest vabariigi 100. aastapäeva tähistamiseks. Nähti ette Vilniusesse kahele isikule ausamba püstitamise. Nendeks kaheks olid Jonas Basanavičius ja Antanas Smetona.

Ka Smetona osas juhtisid Leedu ajaloolased tähelepanu sellele, et ta oli kasutanud Nõukogude saatkonnast saadud raha oma ajalehe trükkimiseks, mis ründasid demokraatiat Leedus; et temast oli saanud 1926. aasta detsembris president tänu sõjaväelisele riigipöördele; et ta oli kapituleerunud 1940. aastal Nõukogude Liidu ees ja põgenenud seejärel häbiväärselt maalt.

Mälestussamba idee tõstatanud aktivistide argumentideks oli, et Smetonale ei saa omistada kogu autoritaarse režiimi patte, nii nagu tegi seda punane propaganda.

Pätsi vastutus

Ei hakka siin vaidlema paljuvaieldud vaidlust Pätsi osa üle Eesti hääletus alistumises. Kas ei peaks olema meie pisikeses riigis üks pisike paik, kus keegi ajalooteadja võiks huvilistele rääkida meie ajaloo – just nii nagu see oli. Vabadussõjast hääletu alistumiseni ja siis laulva revolutsioonini välja. Häbeneda pole selles midagi – selline oli meie ajalugu. Täpselt samasugune nagu ka suurematel rahvastel, poolakatel ja tšehhidel, kellel olid ka omad pätsid ja ulmanised. Nemad on oma kompleksid üle saanud, isegi lätlased ja leedukad on seda suutnud. Ainult eestlased põevad eesotsas oma värsket presidendiga.

Praegu on veel võimalus taastada ajalugu, on muuseumisse midagi eksponaatideks panna. Kas kümne aasta pärast midagi alles on, ei tea keegi. Eesti rahvas väärrib oma lugu ja ajalugu.